FORME DIMINUTIVALE ŞI NUANŢE STILISTICE

Maria-Loredana ŢANCU
doctorand, Universitatea din Craiova
e-mail: tancumarialoredana@yahoo.com

Abstract:

Words formed by derivation with particles, expressing a decrease of the meaning of the root word are called diminutives.

Specific to traditional-oral language, diminutive forms are frequently used in speech as they acquire meanings that can be amplified by nonverbal or paraverbal ways (gestures, facial expressions, intonation), but are found in written form too, where they express, according to context, emotional and stylistic nuances.

Starting from the lexemes from which they have formed and the intention of the interlocutor, we can identify the following types of connotations/ values / stylistic nuances (positive and / or negative) of diminutive forms: emotional-sentimental, familiar-appreciative, familiar-delightful, familiar-folk, ironic and derogatory-pejorative.

Diminutives with affective-emotional nuance are found in folklore creations, where love or lover face is described by words such as: "mândruţa", "mândrişor", "ochişori", "buzişoare". Familiar-appreciative connotation of diminutive forms is present, especially in oral expression, and in some folk songs: "cafeluţă", "păhăruţ". Stylistic value with familiar-delightful forms appears in communication with children and in literature - texts for children (songs and poems). Diminutive forms with familiar-folk nuance have a higher degree of expressiveness; the ironic connotation creates a playful effect, while derogatory- pejorative diminutives express sarcasm and contempt.

In conclusion, we see that the use of diminutives leads to the formation of language in various areas of communication.

Key words: *diminutive, stylistic nuance, affective-emotional nuance, ironic connotation, derogatory-pejorative nuance.*

Tipologic, româna este o limbă care dispune şi uzitează de numeroase sufixe diminutivale[1] cu dublă funcţie – semantică şi pragmatică[2] - şi cu o capacitate de combinare largă, preferând, astfel, derivarea[3] în detrimentul altor mijloace de îmbogăţire internă a vocabularului (compunerea şi conversiunea).

Fenomenul diminutivării este foarte bine reprezentat în limba populară, unde constituie un mijloc expresiv şi de atenuare pragmatică, însă, în prezent, a căpătat amploare şi în stilul colocvial, respectiv, în registrul standard.

Din studiile consacrate derivării, aflăm că sufixele diminutivale se regăsesc, într-un număr considerabil, în scrierile vechi[4] literare, religioase sau chiar juridice din secolele XVI-XVIII şi, în

[1] Uvertura capitolului din *Stilistica limbii române* a lui Iorgu Iordan se face cu afirmaţia: „Limba noastră este extrem de bogată în sufixe diminutivale" (Iordan, 1975: 158), iar Mioara Avram consideră, în lucrarea *Gramatica pentru toţi*, că diminutivele sunt cele care „prezintă referentul ca având dimensiuni mai mici decât referentul cuvântului de bază" (Avram, 1999:499) şi se formează cu ajutorul unor sufixe specifice: *-el, -uţ, -uş, -uc, -ior, -aş, -ică, -iţă, -uţă, -oară*, iar sensul este stabilit prin opoziţia cu semnificaţia referentului.

[2] Semantica, ulterior, şi pragmatica diminutivelor sunt descrise în lucrările următorilor autori: Dressler, Merlini Barbaresei (1994: 85-91), Jurafsky (1996: 538-541), Lüder (1996: 277-279).

[3] Este mijlocul intern de îmbogăţire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul afixelor (prefixe şi sufixe).

[4] Exemple de diminutive preluate din scrierile vechi, regăsim în lucrarea Eugeniei Contraş şi în cea a Magdalenei Popescu-Marin: boiern*aş* (la I.Neculce), cucon*aş,* călugăr*aş* (la Dosoftei), cârlig*el,* român*el,* delu*şel,* fântân*ea,* mielu*şea,* scund*icel,* părt*icea.*

BDD-V1790 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:38 UTC)

genere, în opera cronicarului moldovean, I. Neculce, respectiv, în cea a lui D. Cantemir, creatorul unui stil cult, retoric prin excelență. Productivitatea derivării diminutivale este vizibilă și în registrul popular actual. Iorgu Iordan remarca, de exemplu, faptul că „sufixul *–aș* este diminutiv pur și simplu, cu nuanță alintătoare uneori, la cuvinte ca *băiețaș, coconaș, volumaș* etc. Are valoare dezmierdătoare foarte precisă la *copilaș, îngeraș* etc și este peiorativ, iarăși cât se poate de clar la *profesoraș, studențaș* etc”. [Iordan, 1975: 60]. În registrul cult, modern, diminutivul este mai rar, validându-se, astfel, afirmația lui Al. Graur: „diminutivele se întrebuințează mai puțin în stilurile îngrijite (se preferă construcțiile cu adjective ca *mic*)” [Graur, 1968: 267].

Din punctul de vedere al morfologiei lexicale, diminutivele valorifică diverse mijloace, dovedindu-și productivitatea; multe sufixe - *-aș, -el, -uț,-ic, -(i)șor, -uș, -ică, -iță, -uță* pot fi combinate cu o bază lexicală fără restricții fonetice, creându-se serii de diminutive echivalente: fet*iță,* fet*ică,* făt*ucă*, făt*uță*, fet*işoară.* Părțile de vorbire care se diminutivează sunt: substantivul, adjectivul și adverbul. În cazul ultimelor două amintite, sufixele diminutivale au rol de mărci de gradație asociate calificativelor sau cantitativelor: *bunicel, binișor.* Accidental, pot primi sufixe diminutivale și alte clase lexico-gramaticale – pronumele: *mătălică, mătăluță* și interjecția: *aolică.*

Specifice limbajului popular-oral, formele diminutivale sunt întrebuințate frecvent în vorbire, deoarece semificațiile pe care le dobândesc pot fi amplificate cu ajutorul mijloacelor nonverbale sau paraverbale (gesturi, mimică, intonație), dar se regăsesc și în exprimarea scrisă, generând, în funcție de context, o anume nuanță afectiv-stilistică. Pornind de la aprecierea lui B.Șt. Delavrancea, un apărător al diminutivului – „Diminutivele au două funcțiuni: sau o nevoie ritmică sau o diferențiere în viața intimă a cuvintelor. Ca nevoie ritmică, îmi sunt indiferente – ba, uneori, urâcioase – ca diferențiere, sporind bogăția limbii, le admir și mă simt că am ieșit dintr-un popor bun și de omenie.”[Delavrancea, 2005: 413-414] și având în vedere lexemele de la care s-au format, precum și intenția pragmatică a interlocutorului, identificăm următoarele tipuri de conotații, nuanțe, valori stilistice pozitive și/ sau negative ale diminutivelor: conotația afectiv-sentimentală, familiar-apreciativă, familiar-dezmierdătoare, familiar-populară, ironică și depreciativ-peiorativă; forma diminutivală este doar locul unei focalizări a procedeului discursiv de atenuare sau ironizare.

În sfera semantică sunt incluse valori de tipul *mic, imitație, aproximare, exactitate, partitiv,* iar în cea pragmatică – *afectivitate, simpatie, intimitate, dispreț, atenuare conversațională.* Pentru descrierea diferențiată, Dressler, Merlini Barbaresi [1994: 140-144] investighează separat limbajul adresat copiilor, situațiile ludice, emoționale, familiare, precum și funcționarea diminutivelor în actele de limbaj /cereri/ aserțiuni) sau în eufemisme.

Diminutivele de proveniență folclorică, utilizate în poezia de dragoste sau în cântecele populare au o conotație afectiv-sentimentală. Forme precum: *mândruță, mândruliță, mândruleană; bădiță, bădișor; doruleț, doruț* constituie expresia vie a sentimentului de iubire. Din aceeași arie semantică sunt și diminutivele care se referă la trăsăturile fizice ale ființei iubite: *ochișori, guriță, obrăjori, sânișori, țâțișoară, mijlocel, fețișoară, mustăcioară, perișor.* Tabloul este întregit de substantive ca *puișor, sufletel, inimioară, ciobănaș, copiliță, floricică* însoțite de adjective de tipul: *negrișor, bălăior, mititel, voinicel, tinerel,* dobândind, astfel, o nuanță afectivă. Reprezentativ, în acest sens, este portretul ciobănașului din balada *Miorița* compus dintr-o suită de diminutive cu valoare afectivă: „Mândru *ciobănel*/ Tras printr-un inel?/ *Fețișoara* lui, /Spuma laptelui;/ *Mustețioara* lui,/ Spicul grâului;/ *Perișorul* lui, / Pana corbului;/ *Ochișorii* lui, / Mura câmpului” [Badea și Negru, 2002: 290]. Diminutive cu nuanță afectivă întâlnim și în balada populară *Monastirea Argeșului:* „*Soțioara* lui, / Floarea câmpului (…) *Țâțișoara*-mi plânge,/ *Copilașu*-mi frânge”[Badea și Negru, 2002: 147]. Cadrul idilic este, de asemenea, zugrăvit cu ajutorul unor lexeme proprii creației populare: *codruț, doiniță, izvoraș, râuleț, murguleț:* „Codrule, *codruțule*” [Badea și Negru, 2002: 12].

În operele populare, sufixele diminutivale sunt folosite pentru a forma rime bazate pe eufonie.

Conotația familiar-dezmierdătoare sau baby-talk este identificată în maniera de a vorbi a adulților cu copiii. Poate căpăta marcă diminutivală tot ce este asociat copilului: *mânuță, pătuț, hăinuțe, rochițe, șepcuțe, cățeluș, mâncărică, somnic.* În creațiile pentru copii, diminutivele apar în textele de inspirație folclorică: „*Cățeluș* cu părul creț”… sau „ Vine rața de la baltă/ Cu *codița* ridicată./ Rața face un *oușor*”…

BDD-V1790 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:38 UTC)

Nuanța familiar-apreciativă este prezentă, în deosebi, în exprimarea orală, dar și în anumite cântece populare: *păhăruț, cafeluță.* Anumite diminutive au o conotație apreciativă datorită sensului bazei lexicale și frecvenței în uz.

Valoare popular-familiară au diminutivele care se referă la anumite secvențe temporale: *ziulica, nopticica, olecușoară, olecuță, olecuțică, anișori* și sunt utilizate pentru a accentua gradul de expresivitate.

După Iorgu Iordan, conotația ironică a diminutivelor este izvorâtă din faptul că ele „ denumesc obiecte de dimensiuni reduse: micimea, puținătatea etc., provoacă nu numai simpatie, ci și ironie, fiindcă un obiect exagerat de mic face să intre în joc, din cauza înfățișării lui, spiritul zeflemist, disprețul; batjocura care există în om, trece la un fel de tendință contrară, aceea de înțelegere, bunăvoință, compătimire. Ironia poate fi lipsită de intenții satirice, așadar apropiată, întrucâtva de stările sufletești invocate mai sus. Într-adevăr, gluma, lipsită de răutate, aplicată de mult ori stârnește dacă nu chiar simpatie, cel puțin bună dispoziție și atitudine prietenoasă sau măcar nedușmănoasă față de oameni. *Mititel* și *mititică* se aud cu sens ironic la adresa a tot felul de oameni, mai ales a celor care nu sunt mici. Spunem *mititelul!, mititelul de el!,* când cineva vorbește despre un necaz, o suferință pe care le prezintă tragic, fără ca nouă să ni se pară astfel, sau când se arată naiv, neștiutor, victimă, iar nouă nu ne vine a crede. În cazurile discutate, atitudinea subiectului vorbitor este, de obicei, indulgentă, înțelegătoare, de aceea diminutivele exprimă o nuanță mai mult glumeață, din care lipsește orice intenție de batjocură" [Iordan, 1975: 162].

Nuanța ironică oferă largi posibilități creațiilor lexicale: *leișori, bănișori, părăluțe, hărnicuț, poemaș*[5]. Utilizarea tonului ironic, precum și a formelor diminutivale vizează obținerea efectului ludic.

Valoarea depreciativă, minimalizatoare, peiorativă a diminutivelor este mai puțin frecventă și apare când *micimea* provoacă dispreț și sarcasm. Sensul depreciativ este recuperat în baza contextului mai larg în care este plasat diminutivul. Cuvinte ca: *directoraș, profesoraș, actoraș, funcționărei, sefuleți, partiduțe* au sens depreciativ și se regăsesc în texte cu caracter de pamflet.

Actualmente, procedeul semantic și, mai ales, pragmatic, cu conotații diverse, al diminutivării tinde să se extindă, transformându-se într-un proces discursiv de diminutivare, care constă în atribuirea mărcilor diminutivale și care generează apariția și dezvoltarea unor limbaje în cadrul diverselor arii de comunicare.

Bibliografie

Avram, Mioara. 1999. *Gramatica pentru toți,* București, Editura Academiei Române.
Contraș, Eugenia, Magdalena Popescu-Marin. 2007. *Sufixele,* București, Editura Academiei Române.
Dressler, Wolfang U., Lavinia Merlini Barbaresi. 1994. *Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages,* Berlin, New York, Mouton de Gruyter.
Graur, Alexandru. 1968. *Tendințele actuale ale limbii române,* București, Editura Științifică.
Iordan, Iorgu. 1975. *Stilistica limbii române,* București, Editura Științifică.
Jurafsky, Daniel. 1996. *Universal tendencies in the semantics of the diminutive,* New York, Language.
Lüder, Elsa. 1995. *Procedee de gradație lingvistică,* Iași, Editura Universității *A.I. Cuza.*
Popescu-Marin, Magdalena (coord.). 2007. *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea,* București, Editura Academiei Române.

[5] Numeroase diminutive inventariate nu se regăsesc în lucrările normative ale limbii române.

BDD-V1790 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.32 (2026-09-14 14:25:38 UTC)